

აფხაზეთის კულტურული მემკვიდრეობა
ციფრულ სარეზერვუაროში

**Preserving the cultural heritage of Abkhazia:
A scientific exploration of digital archives**

თინათინ მშვიდობაძე

გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
საქართველო, გორი

Tinatin Mshvidobadze

Gori State University
Georgia, Gori

ABSTRACT

The firm unity of our country's past, present, and future determines the peculiarities of historical events. In this paper, I discuss the invaluable wealth bestowed upon us-the cultural heritage monuments of Abkhazia-highlighting their significance and role in shaping historical events. The compilation includes a brief overview of several noteworthy sites, such as the churches and monasteries of Bichvinta, Bedia, Ilori, Komani, Dranda, Gagra, Mokvi, Likhni, as well as the Besleti Bridge, Anakofia Castle, Gantiadi Basilica, and Sharvashidze Palace, to name just a few from an extensive list.

These monuments form an integral part of Georgian culture, bearing witness to their historical narratives through the distinct architectural features characteristic of Georgian culture and the Georgian frescoes adorning their surfaces. Within the territory of modern Abkhazia, the abundance of Georgian written monuments provides rich material for historical-source-scientific research, paleographical investigations, and the study of the evolution of written culture. These written monuments encompass a wide range of artifacts, including epigraphic inscriptions and manuscripts transcribed on delicate materials.

The research draws upon the invaluable contributions of T. Kaukhchishvili, a renowned scholar specializing in Greek epigraphy in Georgia. According to Kaukhchishvili's data, the Greek epigraphic monuments discovered in modern Abkhazia predominantly date back to the pre-9th century era.

The primary objective of this paper is to emphasize the importance of showcasing the cultural heritage monuments of Abkhazia in digital repositories and platforms, aimed at facilitating their widespread popularization. To achieve this, I propose the development of a mobile application that collects information about the cultural heritage in Georgian, Abkhazian, and English languages, providing insights into its cultural-historical significance and current state of preservation. Utilizing digital technologies, these heritage treasures can be shared across various internet platforms, ensuring their accessibility and preservation for future generations.

საკვანძო სიტყვები: აფხაზეთის ისტორიული ძეგლები, აფხაზეთის კულტურული მემკვიდრეობა, აფხაზეთის ციფრული საცავები.

Keywords: Historical monuments of Abkhazia, cultural heritage of Abkhazia, digital repositories of Abkhazia.

აფხაზეთი, დანარჩენი საქართველოს მსგავსად, მდიდარია ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლებით, ქართული კულტურისათვის დამახასიათებელი არქიტექტურითა და მათზე აღბეჭდილი ქართული ლაპიდარული და ფრესკული წარწერებით. ამ ისტორიულ-კულტურულ ფასეულობებზე მათი წარმომავლობის დამადასტურებელი უძველესი ქართული წარწერები და ფრესკებია შემორჩენილი. ნაშრომის სიახლეა აფხაზეთის კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების ფართო პოპულარიზაციის მნიშვნელობა, მათი ციფრულ საცავებსა და პლატფორმაზე განთავსების საშუალებით.

XX საუკუნის მიწურულს საქართველოდან აფხაზეთში ჩასულმა ექსპერტთა ჯგუფმა, რომელთაც იქაური კულტურული მემკვიდრეობის მდგომარეობა უნდა შეესწავლათ, სხვადასხვა მიზეზთა გამო სრული დოკუმენტის შედგენა ვერ შეძლეს. მისიამ ზოგიერთი ძეგლი მხოლოდ გარედან დაათვალიერა (<http://www.ambioni.ge/afxazetis-umnisvnelovanesi-qartuli-kulturis-zeglebi>).

მოკლედ მიმოვიხილავთ ამ ფასდაუდებელ სიმდიდრეს.

ბიჭვინთა უძველესი დროიდან ქრისტიანობის ერთ-ერთი მძლავრი კერა იყო. მის ცენტრში დგას X საუკუნის ქართული ხუროთმოძღვრების ძეგლი – ბიჭვინთის საეპისკოპოსოს საკათედრო ტაძარი. ეს ტაძარი ისევე, როგორც აფხაზეთის ტერიტორიაზე მდებარე სხვა ძეგლები, ორგანულადაა ჩართული ქართული ხუროთმოძღვრების განვითარებაში.

ახალი ათონის ტერიტორიაზე მდებარეობს ანაკოფიის წმიდა სვიმონ კანანელის ეკლესია, რომელიც ციხის ტერიტორიაზეა აგებული, ბოლოს 1991 წელს შეკეთდა, მაგრამ არ შეკეთებულა გუმბათი, რის გამოც შენობას აწვიმს და ზიანდება ფრესკების შემორჩენილი ფრაგმენტები. ქართული წყაროების თანახმად, აქ განისვენებს საქართველოში ქრისტიანობის ერთ-ერთი პირველი გამავრცელებელი სვიმონ კანანელი (კულტურული მემკვიდრეობა აფხაზეთში 2015).

ქართული ხუროთმოძღვრების უმნიშვნელოვანესი ძეგლი – ბედიის ტაძარი მდებარეობს ოჩამჩირის რაიონში. ტაძარი ბაგრატ III-ის დროსაა აგებული. ბაგრატის დეაწლზე „მატიანე ქართლისაჲს“ ავტორიც საუბრობს. ბედიის კომპლექსი, ნგრევის მიუხედავად, თავის ხიბლს კვლავ ინარჩუნებს (ახალაძე 2015: 23).

შავიზღვისპირა დაბლობზე, გაგრის რაიონში მდებარეობს განთიადის ბაზილიკა, რომელიც VI-VII საუკუნეებით თარიღდება. შესასვლელი სამი მხრიდან აქვს. ეკლესია დღეისათვის ნანგრევებშია, სადაც აღმოჩენილია თეთრი მარმარილოს საფლავის ქვის წარწერა ბერძნული ასომთავრულით.

ლიხნის ღვთისმშობლის მიძინების ტაძარი, რომელიც გუდაუთის რაიონში მდებარეობს, ორსართულიანია. ფასადები მოპირკეთებულია სუფთად გათლილი ყვითელი ქვით. ინტერიერის მოხატულობა გამოირჩევა ფაქიზი კოლორიტით. იგი ქართული ეკლესიის მხატვრობის ერთ-ერთი ყველაზე თვალსაჩინო ნიმუშია და ადრევე იპყრობდა მკვლევართა და დამთვალიერებელთა ყურადღებას (მიბჩუანი 2003: 199-200).

ოჩამჩირის რაიონის სოფელ მოქვეში მდებარეობს მოქვის საკათედრო ტაძარი. იგი ააგო აფხაზთა მეფე ლეონ III-მ დაახლოებით 957 წელს. მოქვი ქართული კულტურის უმნიშვნელოვანესი კერა იყო. ტაძარს ჰქონდა წიგნთსაცავი, რასაც მოწმობს ჩვენამდე მოღწეული ხელნაწერები. XX საუკუნის დასაწყისში რუსმა მღვდლებმა ტაძარი ქალთა მონასტრად გადააკეთეს. ამჟამად ტაძარში წაშლილია ფრესკები და მათზე არსებული ძველქართული წარწერები (ამირანაშვილი 1971: 243-245).

ილორის წმიდა გიორგის სახელობის ეკლესია მდებარეობს ოჩამჩირის რაიონში და დარბაზული ტიპის ნაგებობას წარმოადგენს. ფასადებზე შემორჩენილია ძველი ქართული წარწერებიანი 5 ქვა. სოფლის ტერიტორიაზე აღმოჩენილია ადრინდელი ფეოდალური ხანის ციხესიმაგრის ნაშთები. ძველი თარიღდება XI საუკუნით. ეკლესია მოქმედია, იგი კონფლიქტის პერიოდში არ დაზიანებულა, მაგრამ სინესტის გამო ტაძარს დანგრევის საფრთხე მაინც ემუქრება.

აფხაზეთში სხვა უამრავი ისტორიული ძეგლიც მდებარეობს: დრანდის გუმბათოვანი ეკლესია, ბზიფის ეკლესია, თამარის ხიდი მდინარე ბესლეთზე და სხვა. ისინი სხვადასხვა ციფრულ პლატფორმაზეა განთავსებული, როგორცაა: 11 ისტორიული ძეგლი აფხაზეთში (<https://georgiantravelguide.com/ka/what-to-do/istoriuli-dzegli/in/afkhazeti>), აფხაზეთის მეციხოვნენი (<https://iberiamagazine.com>), ბედიის გულანი (<https://ica.ge/post/cultural-heritage-bediis-gulani>), აფხაზეთის უმნიშვნელოვანესი ქართული კულტურის ძეგლები (<http://www.ambioni.ge/afxazetis-umnisvnelovanesi-qartuli-kulturis-zeglebi>) და მრავალი სხვა.

„აფხაზთა“ მეფეებმა დამოუკიდებლობის განმტკიცებისათვის ბრძოლა რომ დაიწყეს, პირველ რიგში განსაკუთრებით საეკლესიო პოლიტიკა გაააქტიურეს. ისინი აქტიურად ცდილობდნენ დასავლეთ საქართველოს (აფხაზთა სამეფოს) ეკლესიაში ქართული ენის, მწიგნობრობისა და დამწერლობის დამკვიდრებას, რაც ნათლად ჩანდა მათი საქმიანობის ამსახველ ჩვენამდე შემორჩენილ წყაროებში.

ამ დროს ქრისტიანობამ, როგორც ეროვნული ანბანის განვითარებისა და გავრცელების ერთ-ერთმა უმნიშვნელოვანესმა საშუალებამ, აქტიური როლი ითამაშა აფხაზთა სამეფოშიც, წარმოჩნდა ქრისტიანობის უმნიშვნელოვანესი როლი ქვეყნის გაერთიანების საქმეში.

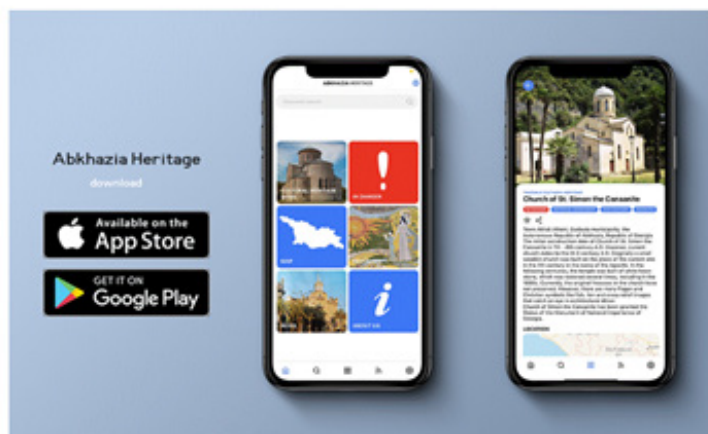
თანამედროვე აფხაზეთის ტერიტორიაზე შუა საუკუნეებში შექმნილი წერილობითი კულტურის შესწავლისას აუცილებელია იმ წერილობითი ძეგლების განხილვა, რომლებიც აღმოჩენილია ამ მხარეში.

საქართველოში ბერძნული ეპიგრაფიკის ცნობილი მკვლევრის თ. ყაუხჩიშვილის მონაცემებით, თანამედროვე აფხაზეთში ისევე, როგორც მთელი დასავლეთ საქართველოს ტერიტორიაზე, მოპოვებულია ასევე ბერძნული ეპიგრაფიკული ძეგლები, ძირითადად IX საუკუნემდე შესრულებული. ისინი ეკუთვნის იმ ეპოქას, როცა დასავლეთ საქართველოს ეკლესიის ნაწილი ჯერ კიდევ კონსტანტინოპოლის სამწყსოს ეკუთვნოდა. მათ შორის თანამედროვე აფხაზეთიდან არის 22-მდე ბერძნული ეპიგრაფიკული ძეგლი (ყაუხჩიშვილი 2004: 59-79).

შუა საუკუნეების ქართული დამწერლობის ნიმუშები თანამედროვე აფხაზეთის ტერიტორიაზე უხვად არის აღმოჩენილი. წერილობით ძეგლებს შორის არის როგორც ეპიგრაფიკული ძეგლები, ასევე, რბილ მასალაზე შესრულებული ხელნაწერები. მათ შორის განსაკუთრებით ბევრია ეპიგრაფიკული ძეგლი. სულ აღრიცხულია 100-ზე მეტი ლაპიდარული, ფრესკული და ჭედური წარწერა (ახალაძე 2005: 4).

ამრიგად, თანამედროვე აფხაზეთის ტერიტორიაზე შუა საუკუნეებში შექმნილი წერილობითი ძეგლები ადასტურებს, რომ ამ რეგიონის წერილობით კულტურაში წამყვანი ადგილი ეკავა ქართულ დამწერლობას, რომელიც წარმოდგენილია თავისი განვითარების სამივე საფეხურით: ასომთავრულით, ნუსხა-ხუცურითა და მხედრულით. ასევე, დასტურდება ყველა ის კალიგრაფიული მიმდინარეობა ან სკოლა, რომლებიც არსებობდა საქართველოს რომელიმე სხვა ისტორიულ რეგიონში.

აფხაზეთის კულტურული მემკვიდრეობის დაცვისა და პოპულარიზაციის მიზნით შეიქმნა მობილური აპლიკაცია „აფხაზეთის კულტურული მემკვიდრეობა“ (<https://ica.ge/post/culturalheritageapp>) (ნახ.1).

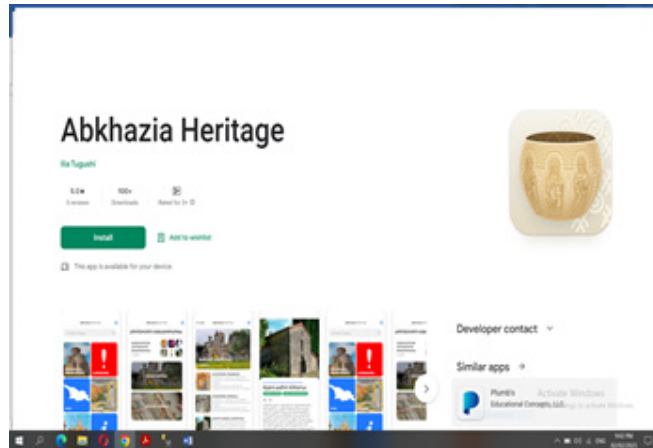

სამხალი

აფხაზეთის კულტურული მემკვიდრეობის აპლიკაცია

ნახ.1 მობილური აპლიკაცია

აპლიკაციის მთავარ ვებგვერდზე გამოსახულია ლოგო, ზედიის ოქროს ბარძიმის – ქართული ოქრომჭედლობის ძეგლის გრაფიკული გამოსახულებით (ნახ. 2).

ნახ.2 მობილური აპლიკაციის მთავარი გვერდი

ვებგვერდზე ასევე, ქართულ, აფხაზურ და ინგლისურ ენებზე თავმოყრილია ინფორმაცია აფხაზეთის კულტურული მემკვიდრეობის შესახებ, წარმოჩენილია მისი ისტორიული მნიშვნელობა და ამჟამინდელი მძიმე მდგომარეობა.

დასკვნა

თანამედროვე აფხაზეთის ტერიტორიაზე მოპოვებული ქართული წერილობითი ძეგლები მდიდარ მასალას იძლევა როგორც ისტორიულ-წყაროთმცოდნეობითი და პალეოგრაფიული კვლევისათვის, ისე წერილობითი კულტურის განვითარების ისტორიის შესწავლის თვალსაზრისით.

კვლევების თანახმად, აფხაზეთის ტერიტორიაზე შუა საუკუნეებში შექმნილი წერილობითი ძეგლები ადასტურებს, რომ ამ რეგიონის წერილობით კულტურაში წამყვანი ადგილი ეკავა ქართულ დამწერლობას.

ამგვარად, აფხაზეთი, სადაც ქართველებმა საუკუნეების განმავლობაში შექმნეს უნიკალური ისტორიული ნიმუშები, იმერეთთან, სვანეთთან, მესხეთთან და საქართველოს სხვა კუთხეებთან ერთად ქმნის ქართულ ფასდაუდებელ კულტურას.

გამოყენებული ლიტერატურა და წყაროები

- ახალაძე 2015: ახალაძე ლ., აფხაზეთის ეპიგრაფიკა, როგორც საისტორიო წყარო. თბილისი, 2005.
- ახალაძე 2005: ახალაძე ლ., აფხაზეთის ეპიგრაფიკა როგორც საისტორიო წყარო, ტ. I, ლაპიდარული და ფრესკული წარწერები. თბილისი, 2005.
- ამირანაშვილი 1971: ამირანაშვილი მ., ქართული ხელოვნების ისტორია. კათედრალური ტაძრის არქიტექტურული დახასიათება, ტაძრის ამგებად მოხსენიებულია აფხაზეთის მეფე ლეონ III (957-967). თბილისი, 1971.
- კულტურული მემკვიდრეობა აფხაზეთში 2015: გაზეთი „კულტურული მემკვიდრეობა აფხაზეთში“. თბილისი, 2015.
- მიზრუანი 2003: მიზრუანი თ., აფხაზეთის მატერიალური კულტურის ძეგლები: ლიხნის ტაძარი. მოკლე ცნობები სოფ. ლიხნის ღვთისმშობლის მიძინების სახელობის ეკლესიის დათარიღების შესახებ, აფხაზეთი, ნაწილი I. თბილისი, 2003.
- ყაუხჩიშვილი 2004: ყაუხჩიშვილი თ., საქართველოს ბერძნული წარწერების კორპუსი. თბილისი, 2004.